

Myers - JDC - Brookdale Institute
מאירס - ג'וינט - מכון ברוקדייל

דוח מחקר

כדי להקל על השיטוט במסמך זה, יש לפתוח את "סימניות (Bookmarks)"
על ידי לחיצה על הלשונית המתאימה או באמצעות הקשה על F6.

מיינס - ג'וינט - מכון ברוקדייל
מאירס - ג'וינט - מכון ברוקדייל
יחידה ללמידה מהצלחות
וללמידה מתמשכת במערכות חברתיות

משרד החינוך
מנהל פדגוגי
האגף לחינוך על-יסודי

**למידה מהצלחות כמנוף
ללמידה בית-ספרית
חלק ב'**

המתודה השנייה:
המסע בעקבות שאלת למידה - המתודה הפרוספקטיבית

למידה מהצלחות העבר
מסע בעקבות שאלת למידה
למידה על למידה

דמ-489-07

פיתוח התכנית

ד"ר צילה וייס - האגף לחינוך על-יסודי
פרופ' יונה רוזנפלד - מאיירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל
ישראל סייקס - מאיירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל

כתיבת החוברת

ד"ר צילה וייס - האגף לחינוך על-יסודי
טלי גביש - מאיירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל
פרופ' יונה רוזנפלד - מאיירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל
שרית אלנבוגן-פרנקוביץ' - מאיירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל
ישראל סייקס - מאיירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל

המתודה פותחה תוך כדי עבודה עם צוות של מלווי הלמידה:

שרית אלנבוגן-פרנקוביץ'	עדי ארטום
אורן בן-יוסף	רותי בירן*
שביט בר-און	ד"ר אמנון גלסנר
אורנה דפנא	ריקי כסיף
ישראל סייקס	יחיאל פרץ
ד"ר סעד צרצור	תמה שוחט
עומר שיבלי	אילנה שני

עריכה לשונית: מטי מויאל - מאיירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל
עיצוב גרפי והפקה: לסלי קליינמן - מאיירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל

כל הזכויות שמורות למשרד החינוך ולמאיירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל

* רותי בירן שימשה גם רכזת הטמעה ארצית של התכנית בשנים תשס"ו-תשס"ז.

פרסומים נוספים של מאירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל בנושא זה

סייקס, י"י; רוזנפלד, י"מ.; וייס, צ. 2006. למידה מהצלחות כמנוף ללמידה בית-ספרית, תכנית פיילוט 2002-2005. המתודה הראשונה: למידה מהצלחות העבר - המתודה הרטרופקטיבית. דמ-473-06.

אבו-עסבה, ח'.; כהן-נבות, מ.; עבדו, ב. 2003. איתור צרכים של בני הנוער בנצרת. דמ-419-03.

כהן-נבות, מ.; לבנדה, א. 2003. הטמעה ומיסוד של תכנית התערבות חינוכית "סביבת חינוך חדשה" (סח"ח) התכנית לאחר שבע שנות יישום בבתי-ספר תיכוניים בבאר שבע. דמ-391-03.

הראל, י.; אלנבוגן-פרנקוביץ, ש.; מולכו, מ.; אבו-עסבה, ח'.; חביב, ג'. 2002. נוער בישראל: רווחה חברתית, בריאות והתנהגויות סיכון במבט בינלאומי - ממצאי המחקר השני (1998). פמ-54-02.

כהן-נבות, מ.; אלנבוגן-פרנקוביץ, ש.; ריינפלד, ת. 2001. הנשירה הגלויה והסמויה בקרב בני הנוער. דמ-381-01 (בליווי ופיקוח מרכז המחקר והמידע של הכנסת).

סייקס, י"י; גולדמן, מ. 2000. למידה מהצלחות: הפקת ידע מכוון לפעולה מהרהור על עבודת מרכז "קשר". דמ-337-00.

נמיר, א. 1999. "הייתה גם תקווה" - תיאור פרויקט חונכות עם משפחת יפה. מ-89-99.

רוזנפלד, י"מ. 1997. לימוד מהצלחות - כיצד לעצב עבודה סוציאלית ההולמת את מיועדיה. דמ-304-97.

רוזנפלד, י"מ.; לוי, ב.; נמיר, א. 1997. להיות "הורה טוב דיו". ילדים בסיכון ומשפחותיהם. תכנית למידה פעילה לאחיות בריאות הציבור - סיכום הפעילות 1991-1996. מ-87-97 (אנגלית); מ-80-97 (עברית)

רוזנפלד, י.מ.; שון, ד.א.; סייקס, י"י. 1996, 1995. ביציאה מן המצר. לקחים מתרומתם של אנשי מקצוע בשירותי הרווחה למשפחות ולילדים שלא נמצא להם מוצא. פמ-41-96 (עברית); פמ-36-95 (אנגלית)

להזמנת פרסומים ניתן לפנות למאירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל, ת"ד 3886, ירושלים 91037, טל': 02-6557400, פקס: 02-5612391, דואר אלקטרוני: brook@jdc.org.il

ואל האגף לחינוך על-יסודי במשרד החינוך

תמצית

החברת הנוכחית הנה השנייה בסדרה הכוללת שלוש מתודות להפעלת התכנית "למידה מהצלחות כמנוף ללמידה בית-ספרית". תכנית זו פותחה במשותף על-ידי האגף לחינוך על-יסודי במשרד החינוך ועל-ידי היחידה ללמידה מהצלחות וללמידה מתמשכת במערכות חברתיות במאירס-ג'וינט-מכון ברוקדייל. התכנית הופעלה במתכונת ניסוי בין השנים תשס"ב-תשס"ה (2002-2005) ב-44 בתי ספר על-יסודיים המשרתים אוכלוסיות מגוונות: יהודים, ערבים, בדווים ודרוזים. משנת תשס"ו התכנית מופצת כתכנית מערכתית, והיא פועלת בבתי ספר על-יסודיים בכל רחבי הארץ ובכל המגזרים.

בחברת זו מוצגת המתודה הפרוספקטיבית - "המסע בעקבות שאלת הלמידה".

על התכנית "למידה מהצלחות כמנוף ללמידה בית-ספרית"

מטרת התכנית היא לטפח תרבות של למידה משותפת מתמשכת בבית הספר. זאת, על-מנת לקדם את התלמידים בכל התחומים באמצעות יצירת תהליכי למידה משותפים של סגל בית הספר ושל כל בעלי העניין הקשורים לעשייה החינוכית. תפקידה של למידה זו הוא לזהות אתגרים בעשייה הקיימת, ולפעול לקידום מימושם במסגרת חזונו של הצוות החינוכי בבית הספר. לשם כך, בתי הספר מקיימים מסגרות למידה מובנות המכוונות ללמידה, לעשייה עצמאית ולפיתוח חשיבה משותפת ורפלקטיבית המסתמכת בעיקר על ידע המורים.

התכנית מורכבת משלושה מעגלי למידה: בית-ספרי, מרחבי (רשות/מחוז) וארצי. כל מעגלי הלמידה מבוססים על למידה משותפת שאינה היררכית. שני בעלי תפקידים משמשים כחוליה מקשרת בין המעגלים השונים:

רכז למידה בית-ספרי - תפקידו להוביל את תהליכי הלמידה בבית הספר ולפעול עם המנהל להטמעתם.

מלווה למידה - תפקידו ללוות את חברי הצוות המובילים את הלמידה הבית-ספרית בבניית התשתית ללמידה בית-ספרית, ולסייע בניסוח הידע שנצבר בבית הספר ובהפצתו. מלווה הלמידה שותף גם למעגלי הלמידה המרחבי והארצי ותורם לקשרי הלמידה בין בתי הספר. מלווה הלמידה אינו מועסק בבית הספר ואינו משתייך לצוותו.

התכנית מורכבת משלושה חלקים השלובים זה בזה כגלגלי שיניים. בכל חלק מופעלת מתודת למידה שונה: למידה מהצלחות העבר - המתודה הרטרופקטיבית, מסע בעקבות שאלת הלמידה - המתודה הפרוספקטיבית, ולמידה על הלמידה - זיהוי דפוסי הלמידה הבית-ספריים והנחלתם. וביתר פירוט:

למידה מהצלחות העבר - המתודה הרטרופקטיבית: מיועדת לפתח את יכולתו של בית הספר ללמוד, תוך למידה רפלקטיבית ורטרופקטיבית מהצלחות העבר. הלמידה הרפלקטיבית המשותפת מאפשרת לזהות ידע סמוי שבעזרתו פעלו המורים כמומחים, ולהפוך ידע זה לידע מכוון לפעולה הניתן ליישום גם בעתיד.

מסע בעקבות שאלת למידה - המתודה הפרוספקטיבית: מיועד לקדם את העשייה החינוכית בבית הספר בעקבות שאלת הלמידה שנבחרה, אשר מייצגת סוגיה בלתי-פתורה בחיי בית הספר. שילוב העשייה בלמידה מאפשר לקדם הן את התלמידים והן את הידע החינוכי.

למידה על הלמידה - זיהוי דפוסי הלמידה הבית-ספרית והנחלתם: מיועדת להשתית בבית הספר מסורת של למידה מתמשכת, שהיא אותנטית ואוטונומית לבית הספר. הלמידה על הלמידה מאפשרת לזהות את דפוסי הלמידה המשותפת שהביאו לשינוי פרדיגמטי בעשייה של צוות בית הספר ותרמו ליצירת שינוי חינוכי.

כל חלק בתכנית מחולל תהליכים ארגוניים וחברתיים המקדמים את הלמידה של סגל בית הספר ואף של בעלי עניין אחרים בתוכו. הסינרגיה הנוצרת בין החלקים מייצרת את "המנוף" המקדם את תרבות הלמידה הארגונית בבית הספר ואת יכולתו של בית הספר להגשים את שליחותו.

רכיב חיוני בתכנית הוא התיעוד השוטף והפצתו. התיעוד מהווה בסיס ללמידה המתבצעת בסדנת הלמידה, משקף את התהליכים ומשרת את הפצת הידע, הן בתוך בית הספר והן בין בתי הספר. התיעוד מאפשר את הפיכתו של הידע הסמוי הטמון בבתי הספר לידע גלוי ונגיש לכול. כדי שהתיעוד יהיה נגיש ומועיל, נבנו תבניות תיעוד אחידות לכל אחת מהמתודות, אשר לתוכן יוצק כל בית ספר את תוכני הלמידה ותוצריה.

המסע בעקבות שאלת למידה

המסע בעקבות שאלת הלמידה מתרחש לאחר שהתקיימה בבית הספר לפחות סדנת למידה אחת שבוצעה על-פי המתודה הראשונה - "למידה מהצלחות העבר". סדנה זו הכינה את המשתתפים למסע נוסף המתבצע הן בסדנת למידה והן בפעילות החינוכית בבית הספר. זהו מסע של התמודדות משותפת, לימודית ומעשית כאחת, עם סוגיות שעד כה היו בלתי-פתורות בבית הספר.

כמו בסדנת הלמידה הקודמת שעסקה בלמידה מהצלחות העבר, גם בסדנה זו, ההיערכות לקראת המסע כוללת בחירה של מקום ומועדים קבועים ומוסכמים לסדנת הלמידה.

הפעלת הסדנאות מושתתת על שיח שוויוני, קבלת החלטות בהסכמה, שקיפות ושיתוף במידע, פתיחות לרעיונות "פרועים", מוכנות לחשיפה ולביקורת, נדיבות ושמירה על כבודם של המשתתפים. שמירה על עקרונות שיח אלו עשויה לקדם "רוח שיח" שתאופיין בפתיחות הדדית, בנכונות לשינוי ובמחויבות לתוצאות, ובעיקר ללמידה המתמשכת בתוך בית הספר.

שלבי המסע בעקבות שאלת הלמידה

המסע מורכב מעשרה שלבים:

1. זיהוי תחום בחיי בית הספר הדורש שינוי
2. בחירת אוכלוסיית היעד לתכנית הפעולה
3. הרחבת מעגל המשתתפים בסדנת הלמידה וגיבוש חברי מעגל העשייה

4. הגדרה של שאלת הלמידה
 5. פריסת חלופות לפעולה ובחירה באחת מהן
 6. הכנת תכנית פעולה והגדרת מדדי ההצלחה
 7. הפעלת התכנית ואיסוף הנתונים לצד למידה מתמשכת על בסיס העשייה ואיתור סוגיות בלתי-פתורות
 8. זיהוי העקרונות המובילים להצלחת התלמידים
 9. זיהוי תוצאות לוואי חיוביות ושליליות וזיהוי חסימות
 10. דיון פומבי, פרסום והפצה
- המשתתפים בסדנה פועלים על-פי השלבים. חלק מחברי הסדנה משתתף גם **במעגל הפנימי** שהוא קבוצת העשייה המיישמת את תכנית הפעולה, ואילו **במעגל החיצוני** כלולים כל משתתפי קבוצת הלמידה. קבוצת הלמידה מתבוננת בעשייה על רכיביה, מתמקדת בתוצאות הביניים, מזהה חסימות בדרך ותורמת לעיצוב תכנית הפעולה.
- התיעוד שנוצר במהלך המסע מעובד ומעוצב בתבנית התיעוד. תבנית זו מאפשרת למקד את הידע שנוצר בתהליך ולרכז אותו בצורה בהירה, תמציתית ומכוונת לפעולה, ונגישה לכל חברי צוות בית הספר ואף מעבר לו.
- הפעולות שהוכחו כמקדמות תלמידים מוטמעות כחלק בלתי-נפרד מהעשייה השוטפת בבית הספר, ותהליך הלמידה מוטמע בדפוס הלמידה הבית-ספרית. קבוצות למידה ועשייה חדשות נוצרות, מפעילות תכניות פעולה חדשות, וכן, תורמות את תרומתן להמשך עיצובם של דפוסי הלמידה של בית הספר.

תוכן העניינים

1	1. התכנית "למידה מהצלחות כמנוף ללמידה בית-ספרית"
1	1.1 מבוא
1	1.2 הנחות היסוד של התכנית
2	1.3 יעדי התכנית
3	1.4 המבנה הארגוני ואופן הפעלת התכנית
5	1.5 חלקי התכנית
5	1.6 תיעוד התכנית
6	2. המסע בעקבות שאלת למידה : לקראת המסע
6	2.1 הנחת היסוד של המסע בעקבות שאלת הלמידה
6	2.2 ההיערכות למימוש מוצלח של המסע בסדנת הלמידה
8	3. המסע בעקבות שאלת הלמידה : שלבי המסע
8	3.1 שלבי המסע
14	3.2 סוגיות מבניות או אתיות במסע
16	4. מה קורה אחרי המסע בעקבות שאלת למידה?
16	4.1 המסע ותוצריו משמשים בסיס ללמידה בין בתי הספר
17	4.2 תוצרי המסע מביאים לשינויים בדרכי פעולתו של בית הספר
17	4.3 מעגלי הלמידה מתרחבים ומתרבים בתוך בית הספר
17	4.4 התיעוד מאפשר פיתוח "למידה על הלמידה"
18	ביבליוגרפיה
20	נספחים
20	נספח א' : תבנית לתיעוד המסע בעקבות שאלת הלמידה
26	נספח ב' : בתי הספר שהשתתפו בתכנית הניסוי ובעלי התפקידים
28	נספח ג' : שאלות הלמידה של 25 בתי ספר, על פי נושאייהן
31	נספח ד' : תיעוד מסע למידה - תיכון מקיף ערערה בנגב
37	נספח ה' : תיעוד מסע למידה - אורט עכו
41	נספח ו' : תיעוד מסע למידה - עמק-החולה